

РОЗДІЛ 8

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

УДК 343.97

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2021-5/50>

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ СВІТУ ЯК ПРИЧИНА ЕСКАЛАЦІЇ ТЕРОРИЗМУ

GLOBALIZATION OF THE WORLD AS A CAUSE OF THE ESCALATION OF TERRORISM

Гуржій С.В., старший науковий співробітник

Український науково-дослідний інститут спеціальної техніки та судових експертиз Служби безпеки України

У статті здійснено аналіз впливу глобалізаційних процесів на ескалацію тероризму. Вивчається зв'язок між тероризмом та прагненням економічно розвинених країн знаходити свою вигоду в нових (нетрадиційних для них) геополітичних умовах і добувати її без урахування національних інтересів народів, що проживають на цьому географічному просторі, а найчастіше і врозрив із ними.

Крім цього, аналізується теза, що процес глобалізації супроводжується декультурацією і маргіналізацією етнокультурних співтовариств, утиском регіональних етноеліт транснаціональними політичними й економічними структурами, що веде до ігнорування регіональних інтересів у сфері етнокультурних прав і свобод, руйнування етноекоценозів у процесі реалізації рентабельних економічних проектів.

Доводиться, що поширення глобальних засобів масової комунікації дозволяє навіть найбільш знедоленим і пригнобленим порівнювати умови свого життя з умовами життя в вільних і процвітаючих країнах. Соціопсихологічний ефект порівняння посилює відчуття злиденності та безперспективності у значних мас людей, породжуючи не лише прагнення долучитися до благ західної цивілізації, але й заздрість, готовність до активних дій проти «винуватців несправедливості» – багатих західних країн.

Робиться висновок, що глобалізація – це лише набір технічних засобів (Інтернет, засоби комунікації), наданий у розпорядження держав або приватних користувачів, якими рухають суто корисливі інтереси й ідеологія, а зовсім не гуманітарні міркування. Їхня діяльність не має нічого спільного з уявленнями про глобалізацію як про утопію, засновану на ідеалах Просвітництва. Існування таких чинників, як бідність, несправедливість, приниження, прихильність до традицій, прагнення перевершити життєві стандарти, із багатьох причин призводить до того, що «просвітницький» стереотип глобалізації викликає неприйняття і розчарування. І доки таке положення зберігатиметься, бідні й позбавлені коріння вимагатимуть відплати та захисту власної гідності за допомогою тероризму.

Ключові слова: тероризм, глобалізація світу, культурна та економічна експансія, причини тероризму.

The article analyzes the impact of globalization processes on the escalation of terrorism. In particular, the connection between terrorism and the desire of economically developed countries to find their benefits in new (unconventional for them) geopolitical conditions and extract it without taking into account the national interests of peoples living in this geographical area, and often contrary to them.

In addition, the thesis is analyzed that the process of globalization is accompanied by deculturation and marginalization of ethnocultural communities, oppression of regional ethnoelites by transnational political and economic structures, which leads to ignoring regional interests in ethnocultural rights and freedoms, destruction of ethnoecoceneses in the implementation of cost-effective projects.

It turns out that the spread of global media allows even the most disadvantaged and oppressed to compare their living conditions with living conditions in free and prosperous countries. The socio-psychological effect of comparison increases the feeling of poverty and hopelessness of large masses of people, generating not only the desire to join the benefits of Western civilization, but also envy, willingness to take active action against the "perpetrators of injustice" – rich Western countries.

It is concluded that globalization is a set of technical means (Internet, means of communication) provided to states or private users, which are driven by purely selfish interests and ideology, and not humanitarian considerations at all. Their activities have nothing to do with the notion of globalization as utopia based on the ideals of the Enlightenment. The existence of factors such as poverty, injustice, humiliation, adherence to traditions, the desire to exceed living standards, for many reasons leads to the fact that the "educational" stereotype of globalization causes rejection and disappointment. And as long as this situation persists, the poor and deprived will demand retribution and protection of their dignity through terrorism.

Key words: terrorism, globalization of the world, cultural and economic expansion, causes of terrorism.

Постановка проблеми. Законом України «Про боротьбу з тероризмом» визначається, що виявлення та усунення причин та умов, які породжують тероризм, вважаються одними з головних завдань боротьби з тероризмом [1]. Встановлення чинників, які впливають на рівень, структуру та динаміку тероризму, набуває важливого значення не тільки для теоретичного осмислення його природи, але й для практичної діяльності з розкриття та розслідування терористичних акцій та злочинів терористичного характеру, а також розроблення механізму запобігання цій суспільно небезпечній діяльності.

На жаль, слід констатувати, що науковці поки ще недостатньо допомагають практичним працівникам у цьому напрямі. Завдання кримінолога полягає у тому, щоби разом із філософами, соціологами, психологами, педагогами проаналізувати фактори, які породжують тероризм, з'ясувати їх питому вагу у формуванні особи терориста і дати наукові рекомендації щодо подальшої боротьби з тероризмом. Саме це й актуалізує вибрану нами тему дослідження.

Мета статті – дослідити вплив глобалізаційних процесів на ескалацію тероризму.

Аналіз основних досліджень і публікацій. В останні роки інтерес науковців до проблеми запобігання тероризму суттєво зріс, що привело до збільшення кількості наукових розвідок у цьому напрямі. Так, питання причин тероризму були предметом науково-правового аналізу в дослідженнях вітчизняних авторів: В.Ф. Антипенка, О.Ф. Бантисшева, М.А. Дмитренка, А.П. Закалюка, В.С. Зеленського, Н.А. Зелінської, В.П. Ємельянова, В.Н. Кубальського, Б.Д. Леонова, В.А. Ліпкана, О.В. Наден, І.М. Рижова, О.Г. Семенюка, О.В. Шамари та інших.

Водночас проблеми впливу глобалізації цих процесів на ескалацію тероризму залишилися за межами цих наукових розвідок.

Виклад основного матеріалу. Сучасні кримінологи справедливо вважають однією із провідних причин ескалації тероризму *тенденцію глобалізації світу*, яка інтенсивно проштовхується транснаціональними

концернами та урядами розвинених країн і є домінуючою в сучасному світі.

Про зв'язок глобалізації та тероризму написано безліч наукових та публіцистичних праць. Але при всій різноманітності підходів можна виділити дві ключові тези, що розділяються науковим співтовариством.

Теза перша. Першопричиною, що породжує міждержавний тероризм, є геополітичні інтереси, а саме прагнення економічно розвинених країн знаходити свою вигоду в нових (нетрадиційних для них) геополітичних умовах і добувати її без урахування національних інтересів народів, що проживають на цьому географічному просторі, а найчастіше і врозрив із ними [2, с. 183].

Глобалізація характеризується тотальним контролем за інноваціями, концентрацією знань і передових технологій у розвинених країнах, глобальним управлінням фінансовими й інвестиційними потоками, витягуванням глобальної ренти, джерелом якої є інтелектуальна, технологічна і фінансова монополізація світової економіки, утворенням спеціальних структур, за допомогою яких збирається ця рента. Глобалізація полягає у встановленні таких правил економіки та життя, які диктуються розвиненими країнами і сприяють їх процвітанню. У результаті глобалізація не лише руйнує національні кордони держав, що розвиваються, але й сприяє їх знеособленню та маргіналізації.

Ідеологи глобалізації трактують її як природний і невідворотний процес розвитку світової спільноти, спрямований на оптимізацію витрачання ресурсів. Насправді стратегічна мета глобалізації – збереження контролю над природними ресурсами Землі в руках промислово-фінансової еліти світу і його зміцнення. Ця мета ґрунтується на запереченні права народів на власні території та ресурси, на прагненні інтернаціоналізувати всі світові запаси.

Саме тому, як зазначає професор В.В. Чабанов, у програмі ООН із економічного і соціального розвитку вже не містяться установки, що існували раніше, на невід'ємний суверенітет народів над їхніми природними багатствами. Наявні прагнення змусити національні природні ресурси працювати на користь зовнішніх споживачів, а не власного народу: здійснити, заздалегідь знецінивши, їх капіталізацію та привласнення світовими фінансовими центрами шляхом видачі обтяжливих кредитів, підкупу компрадорських національних «еліт», широким вживанням метатехнологій, дипломатичним і військовим тиском, стимулюванням кризисних явищ, знищенням національних кордонів, укладанням нерівноправних договорів, приєднанням до спеціалізованих міжнародних організацій [3, с. 23].

Така ситуація підштовхнула антисистемні сили до пошуку альтернативних засобів боротьби з домінацією військово-економічної потужності «держав-гегемонів» у світових процесах. Таким засобом виявилися терористичні акції, які зарекомендували себе у цій якості ще в 60–70 роках ХХ сторіччя. Країни третього світу, прийшовши до терористичних засобів боротьби, отримали змогу скласти конкуренцію геополітичним «ваговикам» у вирішенні долі світового розвитку. «Терористичні акти, що застосовуються під час конфлікту (тероризму), з одного боку, співвідносять можливості розвинених країн і країн третього світу у відстоюванні своїх інтересів у процесі світового розвитку, а з іншого – створюють умови для втягування в цю боротьбу практичного всього населення планети, одночасно сприяючи його подальшій поляризації, тоді як раніше світовий розвиток визначався так званим «ядром», (глобальними державами), «державою-гегемоном» [4, с. 28–29].

Отже, тероризм проявився як асиметрична незгода з усталеним світовим порядком, однобічна гегемонія. Він став відповідною реакцією невдоволених реальною монополією права на легітимне насильство, яка склалася у світі.

При цьому слід враховувати й те, що після Другої світової війни тероризм широко використовувався багатьма

державами. Більше того, деякі його форми до останнього часу виправдовувалися світовою спільнотою злиденністю, безвихідним становищем, відчаєм, які спонукали деяких людей до терору з метою радикальних змін окремих груп населення або цілих народів. Усвідомлення факту, що широкомасштабне використання зброї проти армій і народів у сучасних війнах веде до глобальної катастрофи, загибелі цивілізації й середовища існування, що людство не зможе пережити ще одну світову війну, тим більше із застосуванням ядерної зброї, змушують «сильних світу цього» вдаватися до таких інструментів, як «конфлікт низької інтенсивності» і тероризм, що підтримуються активними інформаційними акціями.

Сучасний перерозподіл світу підвищує роль тероризму як інструменту політики навіть у цілком нормальних демократичних державах. Є досить багато прикладів, коли сили міжнародних терористичних організацій використовуються «на замовлення як таран для руйнації існуючих структур, порушення сформованих військово-політичних балансів сил, перекроювання зон інтересів, впливу і взаємодії. У такий спосіб окремі держави прагнуть самі заповнити геополітичні пустоти, що створюються, вбудуватися в ті або інші регіональні структури як балансир, миротворець, що регулює конфліктуючі сили, тощо» [5, с. 22–23].

З огляду на те, що тероризм має міжнародну сутність, а також сприяє розв'язанню конфліктів, які виходять за межі держави, нації, соціальної групи, його можна цілком віднести до категорії засобів реалізації геополітики. Історично це відбувалося у процесі колоніальних завоювань, реалізації супердержавами геостратегічних концепцій про наявність життєво важливих інтересів у тих чи інших регіонах світу. При цьому був задіяний багатий арсенал засобів, основну частину яких становив тероризм: від погрози (та її реалізації) ядерного нападу до насаджування маріонеткових диктатур, які тероризували власні народи, а також змовницьких акцій, політичних убивств.

Теза друга. Процес глобалізації супроводжується декультуризацією і маргіналізацією етнокультурних співтовариств, утиском регіональних етноеліт транснаціональними політичними й економічними структурами, що веде до ігнорування регіональних інтересів у сфері етнокультурних прав і свобод, руйнування етнокоценозів у процесі реалізації рентабельних економічних проектів. Ціннісні переваги і культурні архетипи більшості етносів, які піддаються активному впливу глобалізаційних процесів, переважно характеризуються соціоцентричністю або колективізмом, що з позиції «ринкового суспільства» розглядається як архаїчний устрій, який гальмує модернізацію. В умовах домінування спекулятивної фінансової системи і капіталістичної економіки ті етноси, господарське життя яких будувалося за іншими культурними архетипами, приречені або на загибель, або на зміну культурного коду. Глобальна світова культура або геокультура, що формується на основі ділової і споживчої культури під час модернізації, становить небезпеку для «відтворення» етнокультур. Руйнування традиційного способу життя і звичної картини світу стає одним із чинників, які сприяють появі екстремістських настроїв.

Дійсно, впродовж останніх двох-трьох десятиліть економічна глобалізація та відкритий інформаційний простір прискорили проникнення західних цивілізаційних цінностей у замкнуті етнокультурні прошарки, зокрема мусульманські країни. Їх спосіб життя, духовні та культурні цінності піддалися посиленому і певною мірою руйнівному впливу з боку західної цивілізаційної моделі. Поряд із певним позитивним впливом вторгнення ззовні, яке призводить до прискорення природного відмирання застарілих суспільних систем, глобалізація сприймається (а багатьма й спеціально тлумачиться) як акт агресії, спрямований на позбавлення народів їх ідентичності. І чим сильніший тиск на масову свідомість, чим активніше насаджуються

у певному регіоні принижи власної автономії та політичної демократії західного типу, тим сильніше укріплюється ісламська опозиція, тим жорсткішою стає зворотна реакція, що створює сприятливе підґрунтя для зростання ісламського фундаменталізму.

Саме мусульманські країни, особливо багаті (внаслідок наявності природних ресурсів, енергоносіїв), опинилися швидко втягнутими у глобалізаційні процеси і стали об'єктами такого впливу. При цьому багатьом західним політикам, які роз'яснюють зміст «універсальних цінностей», поки не вдалося зрозуміти, що деякі їхні аксіоми (неминучість розповсюдження західної моделі демократії у світі, переважання у свідомості людей індивідуалістичних прагнень, перемога раціонального над ірраціональним) у багатьох частинах світу аксіомами взагалі не вважаються. Населення більшості країн арабського Сходу ставить колективну самоідентифікацію вище за свободу індивідуального вибору.

Під час глобалізації етнічність приймає нову соціальну роль – виражає культурну ідентичність та наголошує на необхідності збереження самобутніх рис власної культури. Аналізуючи сучасну етнокультурну ситуацію у світі, можна констатувати, що безперечним фактом є те, що людство не в силах відмовитися від голосу крові, звичаїв, історії, мови. Заміни колишніх цінностей новою системою не сталося. Людству завжди було властиво велике розмаїття форм його політичної, господарської, соціальної, духовної діяльності в різних історичних, просторових, геополітичних і природно-кліматичних координатах.

Розмаїття – це природний стан людського буття, рушійною силою історії він стає не автоматично, а лише в міру його сприйняття людським співтовариством як невідмінної умови власного існування, виживання й розвитку. Посилення культурно-цивілізаційної різноманітності, як і глобалізаційні процеси, суперечать одне одному, але водночас виступають як рушійні тенденції загальноісторичного розвитку. Трансформація і втрата етнічного та національного коріння вже зараз стали «глобальними» проблемами практично в усіх розвинених країнах світу.

Представники самобутніх культур, усвідомлено чи ні, відчувають, що за економічною, політичною, правовою і технологічною гомогенізаціями прослідують події, які викличуть зміни їхніх традицій і культури. Відмова від культури означає відмову від історичної пам'яті та, як наслідок, анулювання власної самобутності. За ситуації, коли соціальне середовище вимагає від людини дій, протилежних нормам її культури, а часто навіть таких, що виключають її, настає внутрішній дискомфорт особи або соціальної групи, що відбивається на поведінці, яка може бути агресивною і виражатися в екстремістських та терористичних діях. В інших випадках етнічні групи реалізують прагнення затвердити свою ідентичність за рахунок збереження й культивування самобутності, що деколи призводить до відокремлення або навіть ізоляції.

Американський соціолог М. Кастельс говорить: «Щоб витримати заданий курс серед різних течій, у вас має бути орієнтир, у вас має бути якір. Цей якір – самобутність» [6, с. 123]. Дж. Нейсбіт стверджує, що у світі з'явиться глобальний спосіб життя й одночасно безліч культурних націоналізмів, і ці два поняття доповнюватимуть одне одного. Мови, культури, релігії, традиції, мистецтво та література знову матимуть велике значення в житті людей і їхньому особистому досвіді. Вони будуть однаково важливі для людей як окремих осіб і як членів колективної самобутності, з якою вони знову відчують міцний зв'язок [7, с. 280].

Є діаметрально протилежна думка щодо впливу глобалізації на культурну ідентичність. Зокрема, М. Варгас Льоса вважає, що поняття «культурна ідентичність» є небезпечним, а з соціального погляду воно є лише сумнівною, штучною концепцією, яка в політичному плані

загрожує найбільш дорогоцінному досягненню людства – свободі [8].

Прихильники такого погляду вважають, що поняття «колективної ідентичності» є ідеологічною фікцією і основою націоналізму. На їхню думку, загальна практика та звичаї можуть мати життєво важливе значення для захисту якоїсь групи, але запас ініціативи і творчості її членів, необхідний для їх емансипації від цієї групи, завжди великий, і індивідуальні відмінності між людьми домінують над колективними рисами, коли індивіди розглядаються з погляду їхніх власних якостей, а не лише як периферійні елементи якоїсь спільноти. Глобалізація радикальним чином розширює надання всім громадянам нашої планети можливості конструювати їх індивідуальні культурні ідентичності за допомогою добровільних дій відповідно до їх власних переваг і потаємних мотивацій. Сьогодні громадяни не завжди зобов'язані, як це було в минулому і продовжує бути в деяких місцях світу і сьогодні, поважати ідентичність, яка силоміць заганяє їх до своєрідного концентраційного табору, з якого немає виходу, – ту ідентичність, яка нав'язана їм мовою, якою вони говорять, приналежністю до певної нації, церкви, а також звичаями того місця, в якому вони народилися. У цьому сенсі глобалізацію слід вітати, оскільки вона істотно розширює горизонти індивідуальної свободи [8].

М. Варгас Льоса не заперечує, що люди, які говорять однією мовою, народилися і проживають на одній території, стикаються з однаковими проблемами і дотримуються однакових релігійних переконань та звичаїв, володіють спільними характеристиками. Але, на його думку, цей колективний знаменник ніколи не може повністю охарактеризувати кожного з них. Він слугує лише для того, щоб скасувати або відтіснити на маловагомий вторинний план суму унікальних особливостей і рис, що відрізняють кожного члена цієї групи від інших її членів. «Концепція ідентичності, тоді, коли вона не використовується на виключно індивідуальному рівні, є за своєю суттю редукціоністською і дегуманізуючою – якоюсь колективістською й ідеологічною абстракцією всього того, що є оригінальним і творчим початком людської особи, всього того, що не втиснене в неї спадковим, географією або соціальним тиском. Справжня ідентичність виникає, найімовірніше, із здатності людської особи чинити опір цим діям і протиставляти їм свої власні незалежні дії» [8].

Можна погодитися з тим, що технології матеріальної культури, що асоціюються з глобалізацією, насамперед набувають безособового, універсального характеру, вони націлені на типовість і масовість, що робить їх доступними практично всім народам, що проживають на землі. Проте спроби досягти духовної, етнічної, культурної єдності зустрічають рішучий і непримиренний опір націй. На противагу глобалізації відроджується прихильність національним культурним цінностям і традиціям, прагнення до підкреслення своєї унікальності, відмінностей. Чим сильніше відчуватимуться тенденції до універсалізації й уніфікації зовнішніх сторін життя, тим люди більш схильні дорожити традиціями, релігією, мовою, культурою свого народу. У подібні періоди гостро постають проблеми національної самоідентичності та прагнення до самовизначення. На тлі неухильної космополітизації й універсалізації посилюються націоналістичні настрої, зароджуються осередки національних і релігійних рухів у різних кутках планети. Національна самосвідомість пробуджує і стимулює такі могутні емоційно-психологічні рушії особистості, як патріотизм і жертвність, які не в змоззі замінити меркантильні розрахунки, матеріальні вигоди.

Ідея глобальної універсалізації як кінцевої, фінальної фази розвитку міжетнічних і расових відносин позбавлена історичної аргументації. Більше того, всі спроби створити імперію з одним універсальним імперським порядком були приречені на загибель. Тому сучасні етнополітичні

процеси наштовкують на думку про те, що державі необхідно забезпечити співіснування в рамках єдиної території різних етнічних спільнот, які не сплавляються, а зберігають свої специфічні риси.

Це завдання має і культурний, і етичний вимір, оскільки річ у визнанні необхідності захисту етнічної релігійно-культурної самобутності від уніфікуючої і всепоглинаючої культури «суспільства споживання», бездуховності і прагматизму, які нав'язуються та беруться на озброєння лідерами глобалізації – постіндустріальними країнами. Очевидно, що із зростанням чинника глобалізації етнокультурна різноманітність не лише не зійде з історичної арени, але, навпаки, зростає, оскільки саме етнічна ідентичність забезпечує відчуття солідарності, приналежності індивіда до культурно-історичної спільноти, що дає йому мову, стереотипи і норми поведінки, зв'язок із рідною землею, місце в історичному ланцюзі поколінь.

Етнокультурна ідентичність формується століттями. Змінити її за допомогою навіть кардинальної модернізації економічних відносин неможливо. «Моральні й інтелектуальні особливості, сукупність яких виражає душу народу, є синтезом усього його минулого, спадком усіх його предків і спонукальними причинами його поведінки... Цей агрегат загальних психологічних особливостей складає те, що обгрунтовано називають національним характером» [9, с.13].

Будь-яка велика духовна традиція – це мистецьки побудована машина для боротьби зі змінами, але, незважаючи на жодні хитрощі, час зрештою все-таки ламає її. Будь-яка культура не може жити однією традицією, вона постійно підтримується напором нових поколінь, що вступають у соціум за історичних умов, що поволі змінюються. Ця особливість соціально-історичного процесу змушує представників нового покоління займатися творчою переробкою культурних досягнень минулого.

Традиція в перекладі з латини означає «передача». Її сутність як соціального явища полягає в тому, що вона є основним механізмом соціального та культурного успадкування. За її допомогою зберігається не лише матеріальний і духовний досвід попередніх поколінь, але й відтворюється найцінніше в культурній спадщині, що має загальне значення для представників певного суспільства. Але життєвість традиції залежить від можливості розвитку, оновлення в історичних умовах, що змінюються. Тому культуру можна розглядати як безперервний процес взаємодії, взаємопроникнення інноваційного і традиційного.

Традиції і новаторство в суспільстві – два взаємопов'язані процеси його існування та розвитку. Суспільство характеризується безперервністю розвитку. Основою цього слугує спосіб людського буття – діяльність, тобто постійне, активне творче перетворення людиною зовнішнього та внутрішнього світу. Як і діяльність, виробництво, культура характеризується створенням нового та відтворенням старого.

Прогресивний розвиток культури забезпечується новаторством як тенденцією до створення досконалішого, гармонійного. Новаторство збагачує існуючу матеріальну та духовну культуру, відкидає архаїчне, віджиле. Проте розвиток суспільства відбувається лише в тому разі, коли використовується досвід попередніх поколінь, є історична спадкоємність чи традиції.

Глобалізація – це діалектичний процес, в якому універсалізація і локалізація, гомогенізація і фрагментація, централізація і децентралізація, конфлікт і співпраця є не взаємовиключними протилежностями, а невід'ємними складниками одного процесу. У результаті взаємозв'язків, що посилюються, старі форми різноманітності зникають, трансформуються, але водночас виникає нова культурна різноманітність. Сучасний світ, підкорюючись невблаганним законам суспільного розвитку, що передбачали інтенсивні інтеграційні процеси, робить певні зусилля для збереження національної своєрідності. Національні мови, культури і традиції не повинні зникнути в «плавильному казані» планетарної глобалізації.

Є якісна грань у процесі взаємодії і взаємовпливу культур і цивілізацій, яку ні за яких обставин не можна переходити – це грань збереження національної й історичної ідентичності, основ національної культури та цивілізації, перспектив їх розвитку. Інакше разом із нововведеннями, що зачіпають основи національної культури та цивілізації, буде запущений і ген їх руйнування. Услід за цим нація входить у період історичної смуги, духовної й історичної дезорієнтації, від якої рукою подати до великих історичних потрясінь.

Усунення всляких бар'єрів і поширення глобальних засобів масової комунікації дає змогу навіть найбільш знедоленим і пригнобленим порівнювати умови свого життя з умовами життя у вільних і процвітаючих країнах. Соціопсихологічний ефект порівняння посилює відчуття злиденності та безперспективності у значних мас людей, породжуючи не лише прагнення долучитися до благ західної цивілізації, але й задрість, готовність до активних дій проти «винуватців несправедливості» – багатих західних країн.

Висновки. Глобалізація – це лише набір технічних засобів (Інтернет, засоби комунікації), наданий у розпорядження держав або приватних користувачів, якими рухають суто корисливі інтереси й ідеологія, а зовсім не гуманітарні міркування. Їхня діяльність не має нічого спільного з уявленнями про глобалізацію як про утопію, засновану на ідеалах Просвітництва. Існування таких чинників, як бідність, несправедливість, приниження, прихильність традиціям, прагнення перевершити життєві стандарти, з багатьох причин призводить до того, що «просвітницький» стереотип глобалізації викликає неприйняття і розчарування. І доки таке положення зберігатиметься, бідні й позбавлені коріння вимагатимуть відплати та захисту власної гідності за допомогою тероризму.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про боротьбу з тероризмом: закон України від 20 березня 2003 року № 638-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15#Text> (дата звернення: 07.05.2021)
2. Дикаев С.У. Терор, тероризм и преступления террористического характера (криминологическое и уголовно-правовое исследование). Санкт-Петербург: Изд-во Р.Асланова «Юридический центр Пресс», 2006. 464 с.
3. Чабанов В.В. Экономическая база международной преступности и терроризма. *Защита и безопасность*. 2003. № 2. С. 21–34.
4. Антипенко В.Ф. Социальные теории мироустройства и международное антитеррористическое право. Перспективная сопрягаемость. Международное сотрудничество в сфере борьбы с терроризмом с применением бактериологического, химического и ядерного оружия: материалы научного-практического семинара, 11–12 октября 2005 г. / Яворовский общевойсковой полигон ВС Украины. Киев: СБ Украины, 2006. С. 23–50.
5. Богданович В.Ю. Военная безопасность Украины: методология дослідження та шляхи забезпечення. Київ, 2003. 322 с.
6. Кастельс М. Информационная эпоха. Экономика, общество и культура. Москва, 2000. 606 с.
7. Нейсбит Дж. Мегатренды. Москва: Издательство АСТ: Ермак, 2003. 380 с.
8. Варгас Льюис М. Глобализация и культурная идентичность. *Foreign Policy*. 2001. № 01–02. URL: <http://noblit.ru/content/view/648/1/> (дата звернення: 07.05.2021)
9. Лебон Г. Психология народов и масс / Пер. с франц. Челябинск: Социум, 2010. 379 с.